

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Rykel de Bruyne & Adriaan Gmelig Meyling 2019.
Basisgids Strandvondsten.
KNNV Uitgeverij, Zeist.
144 p. Prijs € 22,95

De laatste tien jaren heeft de KNNV Uitgeverij een imposante reeks natuurgidsen op de markt gebracht. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen Basisgidsen en Veldgidsen. In een basisgids maakt de

lezer kennis met een omvangrijke groep organismen door middel van veel foto's en korte, informatieve teksten. Een Basisgids brengt structuur aan in omvangrijke groepen als Spinnen, Mossen en Paddenstoelen. Duidelijk worden groepen en families onderscheiden door heldere teksten en goed fotomateriaal. In sommige basisgidsen helpt een eenvoudige tabel de lezer op weg naar de juiste soort. Voor het verder op naam brengen (determineren) van de in ons land voorkomende soorten zijn de Veldgidsen van de KNNV bedoeld. Zo zijn er bijvoorbeeld Basisgidsen voor Mossen, Korstmossen, Spinnen, Zweefvliegen, Kevers en Grassen. In de serie Veldgidsen zijn bijvoorbeeld boeken te vinden over Libellen, Dagvlinders en Schelpen. Deze basisgids beperkt zich niet tot wat te vinden is op zandstranden. Ook het onderwaterleven rond havenhoofden en in zeearmen als de Oosterschelde krijgt ruime aandacht. Daarbij is gebruik gemaakt van prachtige opnames met een onderwatercamera. Dit boek zal hopelijk velen er toe brengen eens goed te kijken naar alles wat de zee op het strand deponiert. Helaas krijgen badgasten die in het zomerhalfjaar het Noordwijkse strand bezoeken nauwelijks iets van die rijkdom te zien. Iedere morgen veegt de 'beachcleaner' alles op wat in de nacht is angespoeld. Als op een zomerdag de badgasten het strand oplopen is al niet meer te zien waar uren eerder de vloedlijn zich bevond. Het is mooi dat de gemeente alle rommel dagelijks opruimt, maar hiermee is het strand voor de boulevards in de zomer niet meer interessant om naar strandvondsten te zoeken.

Dick de Vos & Sam Gobin 2019. **Veldgids Vogeltrek. Trekvogels herkennen aan hun roep.** KNNV Uitgeverij. 320 p. Prijs € 32,95

Voor velen is vogeltrek een fascinerend verschijnsel. De eerste die probeerde systematisch onderzoek te doen was Jan Verwey, die in 1918 het *Vogeltrekstation Noordwijk* oprichtte. Gedurende de nazomer en de herfst van 1918 werden dagelijks vanaf het dak van Hotel Noordzee (nu Golden Tulip) en vanaf het hoge duin bij de watertoren zo goed mogelijk overtrekkende soorten en hun aantallen genoteerd. Met zijn vriend Gerrit Brouwer schreef hij

hierover een artikel van 90 pagina's in het tijdschrift *Ardea*. In de jaren dertig was het vooral Van Dobben, die zich op Vlieland en Texel met vogeltrek bezig hield. Hierna pakte Luuk Tinbergen de draad op door vooral langs de Veluwekust onderzoek te doen. Het werk van Tinbergen (samengevat in het boekje *Vogels onderweg*) inspireerde in de jaren vijftig en zestig velen om zelf trektellingen te organiseren. Zo was Freek Bloem uit Haarlem de eerste die begin jaren zestig landelijke tellingen van roepende Koperwieken in de nachtelijke uren organiseerde. Begin jaren zeventig nam de belangstelling voor systematisch tellen verder toe. Dit resulteerde in de oprichting van de *Club van Zeetrekwaarnemers* (1972), gevolgd door de *Landelijke Werkgroep Vogeltrek Tellen* (1981). Ondertussen groeide de belangstelling voor 'moeilijke roepjes' sterk. Zo wees Arend Wassink (Katwijk) ons op de min of meer frequente passage van soorten als Grote Pieper en Ortolaan. Begin jaren tachtig was een cassettebandje met trekgeluiden van piepers en andere lastige trekvogels erg populair. Op steeds meer telposten werden dankzij dit cassettebandje vaker soorten als Roodkeelpieper en Dwerggors gesignaleerd. Met de komst van het internet brak een nieuw tijdperk aan. Iedereen, die systematisch vogeltrek noteert, voert tegenwoordig de gegevens in op de website www.trektellen.nl. Zo werden in ons land in 2018 door 374 telposten gegevens van ruim 69000 teluren ingevoerd. De laatste jaren hebben trektellers uit andere Europese landen, van Spanje en Georgië tot Estland en Zweden, zich hierbij aangesloten. Naast al die getallen en grafieken is op www.trektellen.nl ook een uitgebreid foto-archief van overvliegende vogels opgebouwd, terwijl onder 'documenten' allerlei handleidingen en trekverslagen kunnen worden geraadpleegd. Op www.trektellen.nl bestaat onder 'Analyse' ook de mogelijkheid allerlei doortrekgrafieken op het scherm te krijgen. Men moet zich daarbij wel realiseren dat een grafiek voor alle posten tezamen een geheel ander beeld kan oproepen dan die voor een post afzonderlijk. Vergelijk wat dat betreft de

landelijke grafiek van de Zwartkopmeeuw (sterk beïnvloed door de honderden vogels bij Breskens in het voorjaar) met die van Noordwijk, waar de piek in juli valt als vooral eerstejaars vogels passeren.

Het nieuwe boek van Dick de Vos en Sam Gobin vormt een goede gids om in het wereldje van trekvogels en trektellers thuis te raken. Hoewel er bij elke soort foto's van vliegende vogels worden getoond, gaat het, zoals de ondertitel duidelijk aangeeft, vooral om de herkenning door middel van geluid. Hoewel de

roep van een vogel zo goed mogelijk in woorden wordt weergegeven, is een geluidsopname toch echt onmisbaar. Die geluiden zijn allemaal te horen met behulp van de app

“BirdSounds Europe”, voor enkele euro's te koop bij een appstore. Het boek biedt een mooie gelegenheid om met de trekgeluiden van deze app erbij gedegen zelfstudie te plegen. En dan kan het in het veld toch nog wel tegenvallen. De roep van Kruisbek en Keep zijn snel geleerd, maar met Duinpieper en Boompieper is het al een stuk lastiger. Bovendien bezit niet iedereen het vermogen om geluiden goed te onthouden. Gelukkig kun je ook van vogeltrek genieten als je niet aan elk piepje een vogelnaam kunt verbinden. Maar dit boek is zeker een aansporing om je daar niet te snel bij neer te leggen.

Elvira Werkman 2018. De man op de dijk. Het grenzeloze verhaal van de grauwe kiekendief. KNNV Uitgeverij. 318 p. Prijs € 24,95

Op 29 juni 1990 ziet Ben Koks een Grauwe Kiekendief in een Gronings graanveld neerstrijken. Deze waarneming vormt het startschot voor een bijzonder succesvolle actie om de Grauwe Kiekendief als broedvogel in Nederland te behouden. Door goede contacten met akkerbouwers op te bouwen en door enthousiaste medewerkers te werven voor zijn *Werkgroep Grauwe Kiekendief Nederland* lukt het om de nesten te vinden en te beschermen. Er ontstaat zo in Oost-Groningen een prachtig project, waarin vogelstudie en vogelbescherming hand in hand gaan. Omdat de Grauwe Kiekendief maar zo'n vier maanden in ons land verblijft, onderneemt de werkgroep ook reizen naar de Sahelzone in West-Afrika, het overwinteringsgebied. Deze reizen worden een groot succes, omdat inmiddels enkele kiekendieven met een zender zijn uitgerust. Zo vinden ze dankzij de gezenderde vogels in Senegal een slaapplek met enkele duizenden Grauwe Kiekendieven. Ook met hulp van de plaatselijke bevolking worden slaapplekken opgespoord. Omdat Grauwe Kiekendieven graag in groepjes overnachten, kunnen op de slaapplekken duizenden braakballen worden verzameld. Uit het 'pluizen' blijkt dat in ons land vooral muizen worden gegeten, in Afrika vooral sprinkhanen en op doortrek in Marokko vooral leeuweriken. De kiekendieven, die een zender 'opgespeld' krijgen, gaan de boeken in met een nummer en een naam. Die naam verwijst nogal eens naar een gedreven onderzoeker of naar een betrokken agrariër. In mooie kaderteksten maken we zo kennis met een onderzoeker als Rudi Drent (professor in Groningen) en landbouwer Peter Harry Mulder uit Muntendam. Behalve deze mensen ontmoeten we in het boek ook bekende onderzoekers als Rob Bijlsma, Leo

Zwarts, Wim Mullié, Christine Trierweiler en Theunis Piersma.

Door de activiteiten van de werkgroep nadrukkelijk onder de aandacht van anderen te brengen - Ben Koks gaf zo'n 700 lezingen! - ontstaan ook in Noord-Duitsland en Denemarken initiatieven om de Grauwe Kiekendief te beschermen. In ons land breidt het beschermingswerk zich uit naar Flevoland en Friesland.

Als het boek zich beperkt zou hebben tot uitsluitend het wel en wee rond de nesten en de overwintering in Afrika was het boek veel dunner geweest. Zoals al eerder is opgemerkt nestelen Grauwe Kiekendieven vrijwel uitsluitend in velden met granen en luzerne. Zonder medewerking van boeren is dat een kansloze missie, want het oogsten van het gewas vindt vrijwel altijd plaats voordat de jongen vliegvlug zijn geworden. In dit boek moet het dus ook uitvoerig over het boerenbedrijf en de landbouwpolitiek gaan. Na het vinden van de nestlocatie moet met de eigenaar of de pachter van het perceel worden gesproken. Ben Koks en zijn medewerkers is het gelukt om met tientallen landbouwers in Groningen goede contacten op te bouwen, waardoor nesten beschermd konden worden. Zonder die Groningse akkerbouwers waren er nu geen broedende Grauwe Kiekendieven meer! Het beschermen van nesten gebeurt door een hekwerkje rondom het nest te plaatsen in combinatie met een hoge stok om de maaier duidelijk te maken waar het nest ligt. Verder moet na een zware regenbui gecontroleerd worden of het natte graan niet over het nest is komen te liggen, waardoor de jongen niet meer bereikt kunnen worden. Het werk van de kiekendievenbeschermers leidde tot meer (wetenschappelijke) belangstelling voor andere akkervogels als Veldleeuwerik en Patrijs. Het is logisch dat ook de landbouwpolitiek op veel plaatsen in het boek ter sprake komt. Natuurlijk wordt daarbij het voortreffelijke boek van Frank Westerman (De Graanrepubliek) genoemd en komen mensen als Sicco Mansholt en Henk Bleker ter sprake. In zijn epiloog kijkt Ben Koks terug op de landbouwpolitiek en het agrarisch natuurbeheer dat leidde tot de aanleg van akkerranden (brede stroken met een bloemenmengsel) en braaklegging. Niet vrolijk wordt hij van het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid van de Europese Unie. Van ingrijpende 'vergroeningsmaatregelen' als voorwaarde voor het krijgen van inkomenssteun is nog steeds geen sprake. Ook de nieuwe opzet van het agrarisch natuurbeheer in regionaal georganiseerde collectieven stemt hem niet hoopvol. Hetzelfde geldt voor de 'natuurinclusieve landbouw' waarover minister Carola Schouten momenteel spreekt. Een geweldige opsteker was natuurlijk het geslaagde broedgeval van een paartje Steppiekiekendieven in 2017. Dat deze soort in 2019 wederom met succes (6 jongen uitgevlogen!) in ons land heeft gebroed, toont aan dat ook bij de huidige stand van zaken nog verrassingen mogelijk zijn.

Op vrijdag 27 september komen Ben Koks en Elvira Werkman naar het Jan Verwey Natuurcentrum om ons te vertellen over de bescherming van Grauwe Kiekendieven. Als ze zouden proberen de gehele inhoud van dit boek te behandelen, hebben ze vermoedelijk aan vijf lezingen niet genoeg. Een bijzondere lezing zal het in ieder geval worden!

